

Отже, основними функціями інвективно маркованої лексики є агресивна, атрактивна, емотивна, маніпулятивна й психологічна.

Наявність інвективних назв діячів за професією особливо актуальна для французів, приказка яких засвідчує, що людина стає собою, лише навчившись певного ремесла (*Le métier fait l'homme*) й усвідомивши свою свободу, одержану через кваліфіковану працю [3, с. 405]. Саме це святкують французи Першого травня (на відміну від українців, що на сучасному рівні асоціюють травневі свята швидше з пережитком радянської епохи, ніж зі святом подяки за наявну змогу завдяки обраній професії підвищитись над іншими, що виконують навіть некваліфіковану роботу з метою заробляння прожиткового мінімуму).

Як бачимо, інвективи наявні в обох мовах, особливо у дискурсі, в розмовній лексиці й функції, що їх виконують інвективно марковані лексичні одиниці, є досить різноманітними. У подальших розвідках було б цікавим розглянути більш широко ментальність українців і французів з точки зору використання ними *Nomina agentis* і дослідження найяскравіших представників згаданої групи лексики з погляду їх етимології.

1. *Великий тлумачний словник сучасної української мови* / [Уклад. і гол. редактор В. Т. Бусел]. — К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. — 1728 с.
2. *Жельвис В. И.* Поле брани. Сквернословие как социальная проблема в языках и культурах мира / В. И. Жельвис. — М.: Ладомир, 1997. — 330 с.
3. *Історія європейської ментальності* / Ред. П. Дінцельбахера; [Пер. з нім. В. Кам'янець]. — Львів: Літопис, 2004. — 720 с.
4. *Саржина О. В.* Русские инвективные имена лица: комплексный анализ: Автореферат дисс. ... канд. филол. наук: 10.02.01 «Русский язык» / О. В. Саржина. — Томск, 2005. — 13 с.
5. *СУМ — Словник української мови: в 11 томах* / [Уклад. І. К. Білодід та ін.]. — К.: Наук. думка, 1970—1981.

М. И. Мирошниченко

НАЗВАННЯ ДЯТЕЛЕЙ С ИНВЕКТИВНЫМ КОМПОНЕНТОМ В УКРАИНСКОМ И ФРАНЦУЗСКОМ ЯЗЫКАХ

Статья посвящена анализу семантического строения существительных, называющих деятелей во французском и украинском языках, выявлению в составе их значений инвективных компонентов и исследованию возможных функций названной лексики в рамках общения двух народов.

Ключевые слова: категория деятеля, оценка, инвектива, пресуппозиция.

M. I. Myroshnichenko

NOMINA AGENTIS WITH INVECTIVE COMPONENT IN UKRAINIAN AND FRENCH

The article is dedicated to the analysis of the semantic structure of *Nomina agentis* in Ukrainian and French, it aims to find out the invective components and their functions in national communications.

Key words: action category, appreciation, invective, presupposition.

УДК [811.581+811.111+811.161.2]'25'367.627:347.78.034

І. М. ДЕРІК

ПРО СПЕЦИФІКУ ПЕРЕКЛАДУ ЧИСЛІВНИКІВ З КИТАЙСЬКОЇ МОВИ НА УКРАЇНСЬКУ ТА АНГЛІЙСЬКУ (контрастивний аналіз)

Українська, англійська та китайська мови мають деякі спільні та відмінні риси щодо значення, творення і вживання числівників. У статті описано ті випадки, які викликають особливі труднощі під час перекладу числівників з китайської мови на українську та англійську.

Ключові слова: числівник, китайська мова, українська мова, англійська мова, спільні та відмінні риси, труднощі перекладу.

Проблематика статті може бути окреслена як контрастивний аналіз числівників у китайській мові у порівнянні з англійською та українською.

Об'єктом дослідження є числівники в китайській, англійській та українській мовах. Предмет дослідження — особливості графічного відображення (позначення на письмі), змістового навантаження (семантичне наповнення) та функціонування (лексична та синтаксична валентність).

Розбіжності китайської мови з англійською та українською спостерігаються вже власне у різновиді письма — ієрогліфічне письмо в китайській мові на відміну від буквеної графічної системи — алфавіту (відповідно кириличного чи латинського). Суттєва відмінність ієрогліфа від літери полягає насамперед у тому, що ієрогліф є найменшою змістовою одиницею китайської мови, що має своє значення та може використовуватися як окрема автономна значеннева одиниця — повний аналог слова в англійській та українській мові.

Літера в англійській та українській мовах є лише графічним символом, найменшою змістовою одиницею на письмі є графема, у мовленні — фонема. Але, як відомо, фонема в англійській та українській мові може позначатися на письмі як однією літерою — на кшталт: **c** [k] у слові *cat* або **s** [s] у слові *city*, **k** [k] у слові *кава*, так і двома і навіть трьома літерами — напр.: **ri** у словах *read, feed*, **e** у слові *head*, **v** у слові *book*. В українській мові завжди позначаються на письмі двома літерами африкати **дж** [дж], **дз** [дз], в англійській мові — африкати **[tʃ]**, **[dʒ]** перед «німим» **e** у фінальній позиції. Див. наприклад: *бджола, дзюркотити, chalk, chair, hedge, hedgehog*. У багатьох словах фонема [k] в англійській мові також позначається сполученням двох літер: напр.: **ck** [k] — *back*, **ch** [k] — *chemistry*. Так саме одна літера може позначати складну фонему — африкату або дифтонг: **j, g** [dg] у словах *Jane, jumper, gypsy, ginger*; **y, i** [ai] у словах *my, fine, hi, high*, **o** [əv] у словах *note, code*. Смыслорозрізнавальна функція англійських та українських фонем якнайкраще ілюструється тестом опозицій у так званих мінімальних парах.

У китайській мові всі ієрогліфи поділяються на три великі групи:

а) піктографи — ієрогліфи, які утворюють прадавній шар китайської писемності, їх вік становить понад 5000 років. Ці ієрогліфи є символічним схематичним зображенням найсуттєвіших реалій людського життя та понять свідомості нації. Піктографи постійно еволюціонують. За період свого тривалого існування вони зазнали чимало фонетичних та семантичних трансформацій-адаптацій. Приклади піктографів: 女 — «жінка», 子 — «дитина», 月 — «місяць»;

б) власне ієрогліфи — символи, що є графічним відображенням абстрактних понять. Приклади власне ієрогліфів: 力 — «сила», числівники 一 — «один», 三 — «три»;

в) складні ієрогліфи-піктограми — ієрогліфи складної структури, які утворюються шляхом поєднання декількох піктографів чи ієрогліфів або піктографів та ієрогліфів. Приклади складних ієрогліфів-піктограм: 阳 — «яскравий»: поєднання піктографів 月 — «місяць» та 陽 — «сонце»; 好 — «гарний»: поєднання піктографів 女 — «жінка» та 子 — «дитина» [4; 5; 6].

Оригінальний склад системи піктографів та ієрогліфів є відображенням самотньої картини світу китайського народу, доказом синергетичного складу мислення цієї нації, метафоричності її рідної мови.

В українському мовознавстві поширені дві класифікації числівників: семантична і структурна. У сучасній літературній українській мові числівники поділяються за семантичним принципом на три великі групи — кількісні, збірні і дробові. При подальшій деталізації кількісні числівники поділяють на означено-кількісні та неозначено-кількісні. Означено-кількісні числівники позначають кількість, яка складається з певного числа одиниць, і називають абстрактно-математичне число, як напр.: *сто, дванадцять, тридцять*. Неозначено-кількісні числівники не називають точної кількості, вираженої в числах, а лише вказують на неї. Напр.: *кілька, декілька, кільканадцять, чимало, скільки, стільки* та ін. На підставі відсутності категоріального значення кількості й числа ці слова захилюються багатьма мовознавцями до так званих числівникових займенників [2, с. 127].

Характерна особливість лексичного значення збірних числівників полягає в тому, що вони позначають лише кількість предметів чи істот і не позначають абстрактного числа. Збірні числівники називають кількість як нерозчленовану сукупність предметів і істот, як напр.: *двоє, дванадцятєро*. Саме на цій ознаці ґрунтується протиставлення кількісних та збірних числівників.

Дробові числівники позначають кількість, яка складається з певного числа одиниць цілого, і називають абстрактно-математичне дрібне число, напр.: *півтора, півтори, півтораєта*. Конструкції типу *дві третіє, одна ціла і сім десятиє* — іменуються як синтаксичні одиниці (слово-сполучення) із лексичним значенням кількості [2, с. 129].

За структурним принципом відповідно до широкого розуміння числівника як морфологічної одиниці виокремлюють такі розряди: прості, складні й складені (І. Милославський, А. Грищенко, К. Городенська) [1]. До простих належать ті числівники, які в своїй структурі мають лише один корінь: назви чисел першого десятка (*один, три, чотири*); збірні числівники (*двоє, шестєро*); числівники *сто* і *єороє*; числівники з суфіксами *-дцять, -надцять* [1, с. 129]. Однає К. Городенська пропонує відносити останню групу числівників до розряду складних на тій підставі, що вони ієсторично сформувались на базі кількох коренів, напр.: *дванадцять* (два + на + дцять).

До складних традиційно належать ті числівники, які мають у синхронії у структурі два корені: назви десятків від *п'ятдесят* до *дев'яносто*; назви сотень, числівник *півтора*, збірні числівники *обидва*, *обидві* [2, с. 129]. Складені числівники визначаються як аналітичні назви, утворені з кількох простих і складних числівників та іменників (*двісті двадцять шість*); дробові числівники (*три десятих*, *дві цілих і сім десятих*) (І. Милославський, А. Грищенко, К. Городенська) [1]. Але, як зазначає В. О. Горпинич, це є синтаксичні, а не морфологічні одиниці [2, с. 130].

Класифікація числівників у китайській мові також відбувається за двома провідними принципами (семантичним та структурним). Різниця полягає у тому, що переважаюча кількість китайських числівників за семантикою є кількісними, і лише два числівники 俩 «двоє» і 仨 «троє» визначаються як збірні, однак уживаються вони тільки в усному мовленні [4; 5; 6].

В англійській мові значення нерозчленованої сукупності предметів реалізується у лексемах *both*, *either*, *neither*. Однак у англійській мовознавчій літературі ці морфеми класифікуються як *'predeterminers'*, що за багатьма критеріями наближаються до партитивних займенників [12, с. 61]. Однак у більшості випадків використовуються словосполучення типу **the + числівник + of + об'єктний відмінок особового займенника** зі значенням множини (*us*, *them*, *you*), напр.: англ.: *the three of them* — укр.: *усі троє*.

Значення невизначеної кількості передається в англійській мові за допомогою так званих *'general quantifiers'* — *many/much*; *little/few*; *a lot of*; *a little/a few*; *several*, деякі з яких протиставляються один одному за граматичною валентністю [12, с. 66, 111]. Так, морфеми *'many'*, *'a few'*, *'few'* передають відповідно лексичні значення «багато», «декілька», «мало» тільки у сполученні з іменниками, що називають обчислювальні предмети (*Variable Nouns*); морфеми *'much'*, *'a little'*, *'little'*, *'several'* (укр.: «декілька») уживаються тільки з іменниками граматичного числа однини (*Singularia Tantum*) — матеріально-речовинними та абстрактними іменниками [12, с. 81–84].

Слід зазначити, що в англійській мові існує чітка диференціація кількісних та порядкових числівників (*Cardinal and Ordinal Numerals*) [12, с. 112–113]. У сучасній українській мовознавчій літературі можна зустріти різні погляди на морфологічну приналежність лексем типу *перший*, *другий*, *десятий* тощо. Дехто з дослідників визначає їх як порядкові числівники, однак В. О. Горпинич ґрунтовно доводить у «Морфології української мови», що ця категорія слів «точно називає «місце позначуваного предмета в ряді» за допомогою числа, тобто означає ознаку предмета за числом, виражає її за допомогою прикметникової флексії, має синтаксичний рід, число і відмінок, а також категорію істоти/неістоти (напр.: треті півні — Н. в.; до третіх півнів — Р. в.; бачу треті двері — Зн. в.)» [2, с. 99]. Все це дає дослідникові підставу класифікувати ці морфеми як окремий підрозряд відносних прикметників — порядкові прикметники, що називають ознаку предмета за відношенням до числа [2, с. 99].

Слід також зазначити, що у китайській мові немає морфологічної категорії відмінка, у англійській мові форму об'єктного відмінка утворюють тільки особові займенники, синтетичну форму родового відмінка (*The Genitive Case*) утворюють за допомогою граматичного афікса *-s* тільки певні групи іменників (іменники на позначення істот, пір року, проміжків часу, географічних назв (*the Earth*, *Europe*), назви інституцій (*school*, *university*), а також іменники *'ship'*, *'country'*, *'brain'*, *'mind'*). Числівники в англійській мові не мають категорії числа, роду та відмінка.

В українській мові диференціальною ознакою кількісних числівників у порівнянні з прикметником та іменником є відсутність категорії роду. З огляду на зазначене вище, українські мовознавці (В. О. Горпинич, К. Городенська, А. Грищенко) [2; 1] визначають лексеми з кількісною ознакою і залежною (синтаксичною) категорією роду (напр.: *третій*, *шостий*, *один*, *одна*, *одне*) як прикметники. Окремі випадки протиставлення числових лексем за родами (див., напр.: *один* — *одна* — *одне*, *два* — *дві*, *обидва* — *обидві*, *півтора* — *півтори*) «є залишками родового протиставлення зниклої давньої категорії імені, що зберігають синтаксичний характер категорії роду як ознаки прикметника» [2, с. 122]. На думку В. О. Горпинича, «незважаючи на числовий характер лексичного значення, український числівник має специфічну граматичну категорію числа, якою він відрізняється від граматичної категорії числа іменника. Всі числівники української мови, крім лексем *один* (*одна*, *одне*), за значенням і формою є словами тільки множини (*pluralia tantum*). Іншою диференціальною ознакою морфологічної одиниці числівник в українській мові є наявність граматичних форм родового, давального, орудного і місцевого відмінків (*-ох*, *-ом*, *-ома*, *-іма*, *-ох*), які відрізняють числівник від іменника (*-ів*, *-ам*, *-ами*, *-ах*) і прикметника (*-их*, *-им*, *-ими*, *-их*)» [2, с. 123].

Специфічною синтаксичною властивістю українського числівника слід вважати його своєрідну синтаксичну полівалентність — здатність виконувати функції будь-якого члена речення: підмета (*Шість ділиться на два*); присудка (*Сума двох чисел становить десять*); додатка (*Три додатки до трьох*); означення (*Дівчина володіє трьома мовами*); обставини (*Чотири ділиться на два*).

Специфіка китайської мови виявляється у наявності своєрідних числівників на кшталт 万 («десять тисяч») і 亿 («тисяча мільйонів»). За своїм значенням один ієрогліф є повним еквівалентом складних кількісних іменників [4; 5; 6].

Однак головним завданням під час здійснення адекватного перекладу з китайської на англійську та українську є подолання відмінностей у функціонуванні числівників. Передусім, у китайській мові використовують числівники для вираження днів тижня, наприклад, 周一 («понеділок»), 周二 («вівторок») і т. д. У цих словах 周 означає «тиждень», а 一 і 二 — «перший» і «другий», тобто перший і другий дні тижня. Так само утворюються назви місяців. Наприклад, у назвах 一月 («січень»), 二月 («лютий») є числівники 一 («один») і 二 («два»), а ієрогліф 月 означає «місяць», тобто перший і другий місяці року [4; 5; 6]. У цих випадках китайці використовують кількісні числівники у значенні порядкових. А в українській та англійській мовах кожний місяць року та день тижня мають свої назви (пор.: укр. *січень*, англ.: *January*; укр.: *березень*, англ.: *March*). Ці лексеми класифікуються в англійській та українській ономастиці як різновиди хрононімів, що за визначенням О. В. Суперанської є «позначенням певних відрізків і моментів часу», «власними назвами, різними за своїми характеристиками» [9, с. 197—198]. Деякі лінгвісти розмежовують такі групи хрононімів, як менсоніми (назви місяців) та гемероніми (назви днів тижня) [9; 11]. Дослідження менсонімів та гемеронімів у діяchronії дозволяє дійти висновку про наявність у них мотивації, внутрішньої форми, своєрідної метафоричності (зв'язок із прикметами пори року чи з міфологією).

Ключовими моментами, що враховуються під час перекладу, є також розбіжності у позначенні дат. Наприклад, дату 15/05/2008 (день/місяць/рік) у китайській мові передають як 2008/05/15 (рік/місяць/день), тобто у зворотному порядку, в англійській мові — 05/15/2008 (місяць/день/рік). В українській мові для позначення дати вживають порядкові прикметники (напр.: *Конференція відбулася 15 (п'ятнадцятого) травня 2008 (дві тисячі восьмого року)*). В англійській мові з цією ж метою використовують порядкові числівники для позначення дня та кількісні для позначення року (напр.: *May the fifteenth twenty hundred and eight*) або (*the fifteenth of May twenty hundred and eight*). Китайською мовою це речення буквально буде перекладатися як «Конференція відбулася дві тисячі вісім рік травень п'ятнадцять».

Подібність у вживанні числівників між двома мовами відображено у вираженні часу. Наприклад, час «13 год. 15 хв.» в українській мові читають як «тринадцять година п'ятнадцять хвилини», або «п'ятнадцять хвилин на другу дня», або «чверть на другу дня»; а час «1 год. 30 хв.» читають як «перша година тридцять хвилини» або «пів на другу»; час «13 год. 50 хв.» читають як «тринадцять година п'ятдесят хвилини» або «за десять друга дня». В англійській мові час позначається за таким же принципом: «13.15» позначається як «thirteen fifteen» або «a quarter past one» або «fifteen minutes past one»; час «1.30» читають як «one thirty» або «half past one»; час «13.50» читають як «thirteen fifty» або «ten minutes to two». Китайці так само зазначають час, але всі використовувані числівники — кількісні. Якщо треба відповісти на питання «Коли?», то у китайській мові перед числівником на позначення часу додають прийменник 在, що відповідає українському «о» (напр.: «о першій годині»), але числівники не змінюються. В англійській мові для позначення часу використовується прийменник «at» («at a quarter past one»).

Слід окремо зупинитись на засобах вираження приблизної кількості в китайській, українській та англійській мовах. В українській мові приблизну кількість відтворюють за допомогою прийменників «понад», «до», слів «більше», «менше» і т. д. або просто змінюють порядок розташування слів. Наприклад, вислови «понад три години», «години три» виражають значення «приблизно дві години». Вислів «о п'ятій годині» означає точно визначену годину. В англійській мові таку функцію виконують прислівники «about», «approximately», «nearly» та лексикалізований суфікс -ish («We'll start at sevenish»). У китайській мові ситуація значно простіша. Приблизну кількість виражають за допомогою деяких прислівників, наприклад, 大约, 大概, 不多, 几乎, 将近 і т. д., які за значенням подібні до українських слів «понад», «приблизно», «майже».

На відміну від української та англійської мови, в китайській мові у сполученні з числівниками уживається ще одна частина мови, 量词 (у перекладі з китайської так звані «лічильні слова»). Цю частину мови не вживають окремо від числівника, за значенням вона є повним еквівалентом українських слів на кшталт: «штука», «пара» та ін. Такі слова мають визначену синтаксичну позицію — вони завжди вживаються між числівником та іменником. Наприклад, український вислів «п'ять книг» китайською мовою передається трьома ієрогліфами 五本书. Однак у публіцистичному стилі лічильні слова можуть іноді не вживатися.

1. Безпояско О. К. Граматика української мови. Морфологія: Підручник / О. К. Безпояско, К. Г. Городенська, В. М. Русанівський. — К.: Либідь, 1993. — 336 с.

2. Горпинич В. О. Морфологія української мови: Підручник для студентів вищих навч. закладів / В. О. Горпинич. — К.: Академія, 2004. — 336 с.

3. *Дубічинський В. В.* Українська мова. Сучасний довідник. Орфографія, стилістика, граматика, пунктуація, словники / В. В. Дубічинський. — Харків: Клуб сімейного дозвілля, 2010. — 542 с.
4. *Коротков Н. Н.* К проблеме морфологической характеристики современного китайского литературного языка // Труды XXV Международного конгресса востоковедов. — М., 1963. — Т. V. — С. 101—108.
5. *Коротков Н. Н.* Общее языкознание и китайский язык (Системность языковой действительности и системность науки о языке) // 3-я Конференция по китайскому языкознанию. — М., 1986. — С. 39—41.
6. *Котова А. Ф.* Китайский язык: Учеб. пособие для 2 курса: В 2 ч. / А. Ф. Котова. — М.: Изд-во МГУ, 1992. — Ч 1.
7. *Кочерган М. П.* Основи зіставного мовознавства: Підручник / М. П. Кочерган. — К.: Академія, 2006. — 424 с.
8. *Плющ М. Я.* Українська мова: Довідник / М. Я. Плющ, Н. Я. Грипас. — К.: Рад. шк., 1990. — 255 с.
9. *Суперанская А. В.* Общая теория имени собственного / А. В. Суперанская. — М.: Наука, 1973. — 366 с.
10. *Єрмоленко С. Я.* Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів / С. Я. Єрмоленко, С. П. Бибик, О. Г. Тодор. — К.: Либідь, 2001. — 224 с.
11. *Чжоу Шао Бо.* Номінація відрізків часу в різноструктурних онімічних просторах: Автореф. дис. ... канд. філол. наук: спец. 10.02.15 — загальне мовознавство / Чжоу Шао Бо. — Донецьк, 2004. — 21 с.
12. *Quirk R.* A University Grammar of English / R. Quirk, S. Greenbaum. — London: Longman, 1998. — 484 p.

И. М. Дерик

О СПЕЦИФИКЕ ПЕРЕВОДА КИТАЙСКИХ ЧИСЛИТЕЛЬНЫХ НА УКРАИНСКИЙ И АНГЛИЙСКИЙ ЯЗЫКИ

Украинский, английский и китайский языки имеют общие и отличительные характеристики в аспекте значения, образования и употребления числительных. В статье описаны случаи, вызывающие особые трудности в процессе перевода числительных с китайского языка на украинский и английский.

Ключевые слова: числительное, китайский язык, украинский язык, английский язык, общие и отличные характеристики, трудности перевода.

I. M. Derik

THE PECULIARITIES OF TRANSLATING CHINESE NUMERALS INTO THE UKRAINIAN AND ENGLISH LANGUAGES

The Ukrainian, English and Chinese languages possess common as well as specific features in the aspect of numerals semantics, formation and application. In the focus of the article there are certain cases which cause particular difficulties while translating numerals from Chinese into Ukrainian and English.

Key words: numeral, the Chinese language, the Ukrainian language, the English language, common and specific features, translation difficulties.